י"ט כסלו ב

א. גאולת י"ט כסלו – ביום שלישי

שחרורו של אדמו"ר הזקן ממאסרו בי"ט כסלו התרחש ביום השלישי בשבוע, כפי שהוא כותב במכתבו המפורסם[1], שב„יום שהוכפל בו כי טוב י"ט כסלו .. וכשקריתי[2] בספר תהלים בפסוק פדה בשלום נפשי .. יצאתי בשלום"[3].

כיון שאדמו"ר הזקן עצמו מדגיש שגאולתו היא ביום השלישי שהוכפל בו כי טוב, מובן בפשטות שמהותה של גאולת י"ט כסלו קשורה למהותו של היום השלישי[4] בשבוע.

ב. מתן תורה – בסימן המספר שלוש

ויש לומר, שההסבר לכך הוא:

ידוע[5], ש„יפוצו מעיינותיך חוצה" – הפצת תורת החסידות – התחילה בעיקר „לאחר פטרבורג". כלומר, לאחר השחרור בי"ט כסלו.

ולכן, כשם שמוצאים במתן תורה בכלל קשר למספר שלוש, ובמיוחד מבחינת הזמן: מתן תורה חל „ביומא תליתאי בירחא תליתאי"[6] – כך היה בגילוי פנימיות התורה בי"ט כסלו[7], שהוא החל: (א) בחודש כסלו, שהוא החודש השלישי מראשית השנה[8], (ב) ביום השלישי בשבוע.

ויש לומר שההסבר לכך הוא[9]:

החידוש של מתן תורה הוא, שאז בטלה הגזירה שעליונים לא ירדו לתחתונים ותחתונים לא יעלו לעליונים[10]. אז נוצר האיחוד בין „עליון" לבין „תחתון". וזה נרמז בענין של „שלישי": „ראשון" מצביע על מציאותו של דבר אחד מלכתחילה. „שני" מצביע על פילוג ופירוד[11] – שני דברים שונים, כפי שלפני מתן תורה היו ה„עליון" וה„תחתון" שתי מציאויות נפרדות.

---

1) נדפס ב„אגרות קודש" אדה"ז (קה"ת תש"מ) סי' לח. וש"נ.

2) י"ג וכשהיינו קורא!

3) כלשון הכתוב. וי"ג לשלום וראה ברכות בסופה.

4) ראה לקוטי לוי"צ אגרות־קודש ע' ריט ואילך (ע"ד הקבלה).

5) תורת שלום ע' 112 ואילך.

6) שבת פח, א.

7) להעיר מהידוע בשם כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע, די"ט כסלו הוא מ"ת דפנימיות התורה (ראה „התמים" חוברת ב' ע' צד (188)). וראה לקוטי לוי"צ שם ע' רכג ואילך.

8) ראה לקוטי לוי"צ שם ע' ריט. לקו"ש [המתורגם] ח"א ע' 65. ח"ד [המתורגם] ס"ע 230 ואילך.

9) ראה גם לקו"ש [המתורגם] ח"ב ע' 9 ואילך. ובכ"מ.

10) שמו"ר פי"ב, ג. תנחומא וארא טו.

11) ע"ד ש„בראשית ברא גו' (ביום השני) ויבדל גו'" (בראשית א, ז. וראה ב"ר פ"ד, ו. פרש"י עה"פ).

ו„שלישי" מצביע על החיבור של שניהם ביחד.

ולפיכך מהותה של התורה היא „שלום", כפי שכותב הרמב"ם[12] ש„כל התורה ניתנה לעשות שלום בעולם", והתורה נקראת „שלום"[13] כי ה„שלום" הוא חיבור בין שני הפכים.

וכך גם לגבי גילוי והפצת תורת החסידות:

לפני גאולת י"ט כסלו לא היתה הפצה חוצה של מעיינות התורה, הן ב„חוצה" שבאדם עצמו, החל משכלו[14], והן ב„חוצה" כפשוטו, לימוד פנימיות התורה בפרסום, והפצתה בכל מקום עד המקומות הנידחים ביותר,

והשחרור של י"ט כסלו הביא לידי „יפוצו מעיינותיך חוצה" – בדומה לחיבור שבין „עליון" ל„תחתון" במתן תורה.

וכאמור לעיל, יש לומר, שזהו ההסבר – או לפחות אחד ההסברים – לכך שאדמו"ר הזקן קושר את גאולתו לאמירת הפסוק „פדה בשלום נפשי" – כי זוהי משמעות ה„שלום".

ג. גילוי החסידות – הוכפל בו כי טוב

בכך יובן הקשר שבין י"ט כסלו לבין הענין של „הוכפל בו כי טוב", כפי שמדייק אדמו"ר הזקן במכתבו שגאולתו היתה לא רק ביום שלישי באופן סתמי[15], אלא מדגיש שהיה זה ביום ש„הוכפל בו כי טוב":

הכפלת „כי טוב" ביום השלישי מצביעה, כידוע[16], על כפילות הטוב – „טוב לשמים וטוב לבריות". והטוב הכפול הוא חיבור של „עליון" ו„תחתון". הטוב הוא בחיבור ואיחוד של „לשמים" ו„לבריות".

וטוב כפול זה מודגש במיוחד בתורת החסידות, הדורשת מן היהודי את שני הכיוונים: מצד אחד חסידות – פנימיות התורה – שהעבודה הרוחנית בין אדם למקום תתבצע בהתעלות גמורה – „שמים", כשהיא חדורה במעיינות שבתורה. ומצד שני, דורשת החסידות אהבת ישראל אפילו ל„בריות בעלמא",

---

10) שמו"ר פי"ב, ג. תנחומא וארא טו.

11) ע"ד ש„בראשית ברא גו' (ביום השני) ויבדל גו'" (בראשית א, ז. וראה ב"ר פ"ד, ו. פרש"י עה"פ).

12) בסוף הל' חנוכה – ע"פ ספרי נשא ו, כו (מ"מ שם). וראה גיטין נט, ב (אוה"ת משלי ע' תקנג). וראה לקו"ש ח"ח ע' 349 ואילך, שי"ל שמקורו דהרמב"ם הוא בבמדב"ר שצויין בהערה הבאה.

13) כ"ה הלשון בלקו"ת מטות (פו, ב). ובכ"מ. וראה גם ערה"כ לבעל סה"ד ע' שלום. ובבמדב"ר פי"א, ז: שלא נמשלה התורה אלא בשלום. ובמדרש לקח טוב ר"פ קדושים: אין שלום אלא תורה.

14) ראה אוה"ת לתהלים (יהל אור) ע' תנה, שהמדות (ז"א) נק' חוץ לגבי חו"ב. וי"ל, שגם המוחין נק' חוץ לגבי האמונה שלמעלה מהשכל ובפרט לגבי עצם הנפש (ראה לקו"ת ויקרא ד, ב).

15) ובפרט לפי הנוסחא „יום ג' שהוכפל בו כי טוב".

16) ראה קידושין מ, א. פיה"מ להרמב"ם פאה בתחלתה. מכתב כ"ק אדמו"ר (מוהרש"ב) נ"ע בסה"מ תש"ט ע' 18. מכ"ק ומאמר כ"ק מו"ח אדמו"ר שם. אוה"ת בראשית (לג, א ואילך), משפטים ע' א'קנז. א'קסא ואילך).

כפי שמבאר אדמו"ר הזקן בהרחבה בספר התניא בפרק לב.

ד. „קרוב אליך הדבר מאוד"

ענין נוסף בכך:

העבודה בדרך החסידות שייכת ונוגעת לכל ישראל – הן אלה שהם בבחינת „שמים", והן אלה שהם בבחינת „בריות":

אדמו"ר הזקן מדגיש, מיד בדף השער של ספר התניא, ש„קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשותו" – שכל יהודי צריך לדעת, שעבודת ה' היא „קרוב מאד" „אליך", וכפי שממשיך אדמו"ר הזקן מיד לאחר מכן בשער ומרחיב בהסבר בספרו – ספר התניא – כיצד ניתן להגיע לכך „בדרך ארוכה וקצרה".

ומצד שני, מדגיש אדמו"ר הזקן[17], שאף מי שהוא בדרגת „שמים", כאשר העבודה הרוחנית מתבצעת אצלו באופן של הרגל ו„טבע", ואינו משתדל להתעלות עוד יותר, הוא מכונה בתואר „לא עבדו". היהודי חייב תמיד להיות „עובד אלקים", מעל להרגלו.

ובכך מסבירים, שגם ענין זה הוא „קרוב אליך הדבר מאד": יהודי עלול לחשוב, שכיון שהוא כבר מצוי בדרגת „שמים" – כיצד נדרש ממנו להתעלות יותר? אומר אדמו"ר הזקן, שגם לעבודה זו נתנו הכחות, כך שגם היא „קרוב מאד" אל כל יהודי.

17) תניא פט"ו.

ה. ה„תניא" – תורה שבכתב של תורת החסידות

לפי ההסבר שלעיל אודות החידוש, ולפחות אחד החידושים העיקריים של י"ט כסלו, יובן גם הקשר שבין גאולת י"ט כסלו לבין ספר התניא,

כידוע, שנ"ג הימים שבהם שהה אדמו"ר הזקן במאסר הם כנגד נ"ג הפרקים של ספר התניא[18], והגאולה בי"ט כסלו היתה בזכות „שתי השנים של חיות בתורה ועבודה שהוסיף ספר התניא בין החסידים", ואשר משום כך חפץ אדמו"ר הזקן שהתניא יודפס לפני י"ט כסלו[19] –

שלמרות שהספר הודפס שנתיים לפני[20] גאולת י"ט כסלו (התניא הודפס בשנת תקנ"ז, והגאולה התרחשה בשנת תקנ"ט) – הרי החידוש של ספר התניא על־פני דרושים חסידיים אחרים של אדמו"ר הזקן, קשור בחידוש של י"ט כסלו[21].

הדברים יובנו לפי אמרתם של רבותינו נשיאינו, שהתניא הוא ה„תורה שבכתב של תורת החסידות"[22].

18) ספר השיחות תש"ג ע' 59.

19) מכתב כ"ק מו"ח אדמו"ר בקיצורים והערות ע' קכ ואילך. אגרות קודש שלו ח"ד ע' רסב ואילך.

20) להעיר ממחז"ל (ראה מדרש תהלים צ, ד. ב"ר פ"ח, ב. תנחומא וישב ד, וש"נ. זח"ב מט, א) אלפיים שנה קדמה תורה (גם – הוראה לעולם) לעולם.

21) ראה תורת שלום ע' 55. שם ע' 114 ואילך – שאף שהתניא נכתב לפני פטרבורג הרי הוא באופן של החסידות שלאחרי פטרבורג.

22) ראה בארוכה מכתב כ"ק מו"ח אדמו"ר שם

כפי שמובן בפשטות לא ניתן התואר „תורה שבכתב של תורת החסידות" לספר התניא משום שהוא נכתב על ידי אדמו"ר הזקן בעצמו,

בשונה מדרושי החסידות שלו שנאמרו בעל־פה ונכתבו על ידי תלמידיו, וכן דבריהם של המגיד ממעזריטש ושל הבעל־שם־טוב שנכתבו רק על ידי התלמידים ולא על ידיהם עצמם –

אלא משום שהיחס שבין ספר התניא לבין שאר תורת החסידות דומה ליחס שבין התורה שבכתב והתורה שבעל־פה, כדלהלן.

ו. תורה שבכתב – חיבור „עליון" ו„תחתון"

ההבדל בין תורה שבעל־פה לבין התורה שבכתב[23],

אשר מביא לידי הבדל בהלכה למעשה באופן לימודם – אף שלא ידע מאי דקאמר בתורה שבכתב, ודוקא שמבין בתורה שבעל־פה[24], הוא: בתורה שבעל־פה חשובה בעיקר ההבנה וההשגה השכלית של הענין הנלמד, אך אין כל כך חשיבות לדיוק באותיות ובמילים. ואילו בתורה שבכתב, חיבת כל אות להיכתב בדיוק רב, והעיקר בה הוא דיוק בקריאת האותיות.

ויש לומר, שמשום כך חודש ענין זה רק במתן תורה. כי למרות שלימוד התורה היה כבר לפני מתן תורה, „מימיהן של אבותינו לא פרשה ישיבה מהם"[25], עד אשר התורה אף נכתבה על ידם, כדברי הרמב"ם[26] „וחיבר בו ספרים והודיעו ליצחק בנו", אך כל זה לא היה בבחינת תורה שבכתב – מושג זה התחדש רק לאחר מתן תורה ובאמצעותו.

כיון שלפני מתן תורה היתה קיימת הגזירה שעליונים לא ירדו למטה ותחתונים לא יעלו למעלה, הרי כך היה גם לגבי התורה עצמה – שהיא היתה בבחינת „עליון" – הרוחניות של התורה, בבחינת הבנה והשגה[27], אך העליון לא ירד אל התחתון – אל הכתיבה ואל הספר שכתבו – והוא לא הפך לחפץ של קדושה.

רק לאחר שבטלה הגזירה, רק אז „העליונים ירדו לתחתונים" – התורה ירדה למעשה, תורה שבכתב. „והמכתב מכתב אלקים הוא"[28], כאשר יהודי מחזיק בידו ספר תורה וכדומה הרי הוא „נוקט חפץ של קדושה",

---

(קצוה"ע ע' קיח ואילך. אג"ק שם ע' רסא ואילך).

23) ראה תו"א נז, ד ואילך. לקו"ת ויקרא ה, ב ואילך. ובכ"מ.

24) הל' ת"ת לאדה"ז פ"ב סי"ב־יג. וש"נ.

25) יומא כח, ב. וראה תנחומא ס"פ ויגש. פרש"י שם מו, כת. ובכ"מ.

26) הל' ע"ז פ"א ה"ג.

27) וזה שבא בכתב ה"ז לפרסם וכו' את הדיבור אותיות מחכימות ומועיל לזכרון (ראה ירושלמי ברכות פ"ה ה"א) וכו'.

ולהעיר מהמבואר בענין קיום המצות של האבות שהי' בעיקר ברוחניות, וקיומן בגשמיות (כמו המקלות דיעקב שהיו במקום תפלין – זח"א קסב, א. וראה סה"מ תקס"ב ע' יב. ועוד) הי' טפל להרוחני של המצוה (ראה לקו"ש ח"ג [המתורגם] ע' 141. ח"ה ע' 327. ועוד).

28) תשא לב, טז.

ואין זו ירידה לתורה ח"ו, אלא התורה כפי שהיא במעשה, ב„כתב", הרי היא „מכתב אלקים" – חיבור של „עליון" ו„תחתון".

ובדומה לכך לגבי ספר התניא שאדמו"ר הזקן כתבו באופן שכל אות היא מדוייקת לחלוטין, כפי שסיפר כ"ק מורי וחמי אדמו"ר[22], שאדמו"ר הזקן כתב את התניא במשך עשרים שנה, „וגרע ודייק בכל תיבה ותיבה עד אשר צרפו וזקקו בחסר ויתיר", וכאשר הוא מסר את התניא לדפוס הוא הפציר מאד במדפיס, שידייק מאד ב„הגהה בחסר ויתיר",

ו„התלבשות" זו של פנימיות התורה באותיות שבכתב קשורה לגאולת י"ט כסלו, אשר הביאה לידי „יפוצו מעיינותיך חוצה", שה„מעיינות" שבתורה ירדו עד ל„חוצה".

ובדיוק כשם שלגבי התורה שבכתב, הרי לא זו בלבד שהיא כוללת בתוכה את כל התורה שבעל־פה – „ליכא מידי דלא רמיזי באורייתא"[29] (=אין דבר שאיננו רמוז בתורה) – אשר נתגלתה מאוחר יותר, אלא אף הענינים בתורה שנלמדו לפני מתן תורה,

כך גם לגבי ספר התניא, אשר כלולים בו כל עניני תורת החסידות, כולל הענינים שגילה אדמו"ר הזקן לפני כתיבת התניא, ויש לומר יותר מכך: כיון שהבעל־שם־טוב והמגיד ממעזריטש לא כתבו את דבריהם – והם נלמדו רק בבחינת תורה שבעל־פה שנכתבה על ידי התלמידים – ובאמצעות תורת חסידות חב"ד הביא אדמו"ר הזקן את הענינים של החסידות הכללית לידי הבנה והשגה שכלית, החל בספר התניא, יוצא, אפוא, שבספר התניא מובאים בכתב גם הענינים של תורת החסידות הכללית[30].

מכל האמור לעיל מובנת החשיבות והמעלה וכו' של לימוד ספר התניא – התורה שבכתב של תורת החסידות, שבאמצעות לימוד זה, ביחד עם לימוד החסידות בכלל, נזכה ללמוד בקרוב את תורתו של משיח – שענינה הוא פנימיות התורה, כדברי רש"י[31]: סוד טעמיה ומסתר צפונותיה – מפיו של משיח, במהרה בימינו ממש.

(משיחת ש"פ וישלח תשמ"ב)

---

29) ראה זח"ב רכא, א.

30) ראה שיחת ש"פ תשא תפר"ח (סה"מ תפר"ח ע' קצט ואילך) דגילוי הבעש"ט והה"מ היו הכנה לגילוי עצם פנימיות התורה שנתגלה ע"י רבינו הזקן, בדוגמת עבודת האבות שהיתה הכנה לגילוי העצמות דמתן תורה. וראה ד"ה פדה בשלום תרפ"ה בשם אביו כ"ק אדמו"ר רנ"ע י"ט כסלו עטר"ת (נדפס בסה"מ עטר"ת (הוצאת תשמ"ח) בסופו. תורת שלום (הוצאת תשמ"ג) בסופו).

31) שה"ש א, ב (וצ"ע מקורו).